

תולעים הנראים ע"י מיקרוסקופ

א. בינת אדם | שער איסור והיתר כלל לח

(מט) **שאלה**
דין החומץ שכתב חוקר אחד בספרו ספר הברית שנתברר שאי אפשר להיות חומץ עד שירום תולעים והמסתכל בזכוכית שקורין (מיקרוסקופיע) יראה כל החומץ מלא תולעים וכתב שלכך אסור לאכול חומץ שאפילו סינון לא מהני אפילו דרך בגד דק מאד ואין לו תקנה אלא שמתחילה יכשל החומץ ואחר זה מהני סינון בגוד דק:

השווה מה שכתב לאסור חומץ הבל הוא
שהרי התורה אמרה בנזיר חומץ יין וכו' מכלל דלאחריו שרי וכן כתוב ברות וטבלת פתך בחומץ וכי התורה חתתום באיסור לאו ולמה לא תפרש חומץ שחומץ או לומר בעל פה למשה רבינו ע"ה הלכה למשה מסיני שחומץ צריך ביטול וגם אין לומר דכוונתו שחומץ כבח יש בו תולעים דאם כן ביצים לא נאכל שהרי כתב גם כן שבויע אדם נראה אדם ובקשר הביצה נראה תרנגולת אלא דבר הבל הוא ולא אסרה תורה מה שבכח אלא מה שיצא לפועל:

ב. ערוך השולחן
| יורה דעה סימן פד

לו. יש מי שכתב בשם חכמי הטבע והמסתכל בזכוכית המגדלת שקורין ספקאטיו"א יראה בחומץ מלא תולעים והנה בחומץ אין חשש כמו שנתבאר ההתולעים המתחתים בתלוש התירה התורה אמנם שמעתי שבכל מיני מים וביחוד במי גשמים מלא ברואים דקים שאין העין יכולה לראותם ובילודתי שמעתי מפי אחד שהיה במרחקים וראה דרך זכוכית המגדלת עד מאד רכובות פעמים במים כל המיני ברואים ולפ"ז אין אנו שותים מים שהרי אלו הברואים נתהוו במקורם **אַמנם האמת הוא דלא אסרה תורה במה שאין העין שולטת בו דלא ניתנה תורה למלאכי** דאל"כ הרי כמה מהחוקרים כתבו שגם כל **האוויר הוא מלא ברואים דקים מו הדקים וכשהאדם פותח פיו כולע כמה מהם אלא ודאי דהבל יפצה פיהם ואף אם כן הוא כיון שאין העין שולט בהם לאו כלום הוא אמנם כמה שהעין יכול לראות אפילו נגד השמש ואפילו דק מן הדק הוה שרץ נמוך:**

ג. תפארת ישראל – בועז
| עבודה זרה פרק ב

(ג) ובהג"א ברא"ש ע"ז ס"א מ"א, כתב וז"ל דכלבית הוא דג טהור שקורין ברבוטוא, וכ' עוד שר' יודא חסיד אמר שהאוכל ברבוטוא לא יזכה מלאכל מליתין, ופעם א' רצה רבינו אפרים להתירו, והראייהו בחלום שהתיר שרצים, וחזר בו ואסרו.
וכל הפוסק מלאכלו ינחוז ברכות על ראשו, ע"ל.
וְהֵנָּה אֲבוּתֵינוּ סִפְרוּ לָנוּ שְׁזָה כֵּן אוֹ ס' עֵנֶה שְׂרֵצָה גְדוֹל הַדּוּר א' הַנְּצַבָּה"ח הַלְּתִיר דַּג א' שֶׁנֶּקָּא ב'ל"א [קוואפּפּע], מַחְמַת שְׂרֵאָה [מַיְקִירַסְקָאפּע], וְהוּא זְכוּכִית הַמְּגֻדָּל, שֶׁיֵּשׁ לוֹ קַשְׂקִישֵׁי, וְאִישׁ עָלֶיהָ כוּלָּה עֲלֵמָא, וְנַפֵּק שׁוּפְרָא דִּידָהּ וְלֵאסִירָא וְנִשְׁתַּקַּע הַיִּתֵּר, וְלַפְעַ"ד אִף בְּדִכּל מִיָּלִי שֶׁנֶּהֱוּ בִטְעוּת, אִין כֹּאן אִיסוּר מִשּׁוּם מַה דְּקִיָּיל

דדברים שנהגו איסור אי אתה רשאי להתיר בפניהו [פסחים דנ"א א'], וְאַזְכִּי לִכְאוּרָה יִפֵּה הַתִּירָה הַגָּאוּוּ הַנְּ"ל [הקוואפּפּע] ודאף שנהגו בו איסור, הִיינוּ מִשּׁוֹם שְׁלֵא יַדְעוּ שֶׁיֵּשׁ לֶה קַשְׂקֶשֶׁת, עַ"פ ל״ל שִׁידְעוּ רְבוּתֵנוּ מִהוּ [בִּאֲרָבַטַּס] שְׁהוֹזִיר הַנְּ"א הַנְּ"ל, לֹא הִיָּה אַז לַחַם בְּשַׁעֲרִים בְּמַלְחַמַת תְּנוּפָה. דרבותינו הרשב"ם וחביריו אנשי צרפת היו, ובלשוון צרפת דג [הקוואפּפּע] נקרא [בִּאֲרָבַטַּס], וּבַמְדַכְתּוֹ שְׁהוּא דֶּג טוֹהוּ, שְׁ"מ שְׂכַר יַדְעוּ רְבוּתֵנוּ מִקַּשְׂקִישׁוֹ הַקֶּטֶנִּים וְאִפְ"ה נֶאֱסַר בְּמִיָּין, וְל"מ הִיָּה נְ"ל דָּכַל שְׁאִין נִרְאָה בָּלִי זְכוּכִית לֹא נִקְרָא קַשְׂקֶשֶׁת, דְּצַרִּיר שִׂרְיָה לְבוֹשׁ [כַּמֵּה דְנֵא"ב], וְהָ אִינוּ רַק נְקוּדָה קַטְנָה שְׁלֵא שְׁלֻטָה בּוּ הָעַיִן, וְהוּאִי לֹא נִקְרָא לְבוֹשׁ. תַּדַּע דְּב' שְׁעוּת שֶׁל קַטְנָה שֶׁתְּחַשֵּׁב עַל יֵדן כַּגְּדוּלָּה, שְׁצַרִּץ שִׂיָּהִי כְּדִי לְכוּף רֹאשׁן לַעֲרִיקוּ, וְכִי ס"ד דְּבִנְרֵאִין בְּזִכּוּכִית הַמְּגֻדִיל שְׁהוּ גְדוּלִים כְּךָ תְּחַשֵּׁב גְּדוּלָּה. או האוכל חתיכת חלב שנראה בזכוכית המגדיל שהוא כזית, וכי ס"ד שיתייב, וכ"כ שיעורו ד' מיניו בלולב, ובכל אותן האיברים שבבהמה שיש שיעור לנקיבתו ובשאר שיעורים, אל ס"ד שנולך בתר השיעור הנראה בהזכוכית הנ"ל, דכל מה שנראה כן כאילו באמת כפי שנראה, ונתתרה אמר לנו **רק לסמוך על הדבר הנראה בלי זכוכית**, ולא דמי כלל לעובדי דימיתיה הש"ס הכא [יש א"ע] י"ש. וכן אנו רואין [בהאמלא] קשקשים קטנים בזכוכית המגדיל, וכי ס"ד להתירו ח"ו משום זה. ע"כ יפה כתבו רבותינו שישתקע הדבר ולא יאמר התיירו]:

ד. פתחי תשובה
| יורה דעה סימן פד, ס"ק ה

ע' (בשאלית יעב"ץ ח"ב סימן קכ"ד) שכתב דארוז יש לו ג"כ תקנה בבדיקה ע"י חימום וראות עין יפה ומבדוק נמי בשמשא **או ע"י כלי זכוכית מגדיל הראות והמחמיר יחמיר לעצמו אבל אין להורות איסור לאחרים ע"ש**:

ה. דרכי תשובה
| יורה דעה סימן פד, אות כד

ומ"ש הפת"ש בסוף הס"ק מתשו"ש שאלית יעב"ץ בדבר הארוז עיי"ש בתשו' ההוא שכל הארוז ידוע שאין דרכו להתליע במחומר כלל רק בתלוש ונמצא עין ב' מיני תולעים, המין הא' הוּם תולעים גדולים שנראין מיד ואילו התולעים משליכים לחוץ ואינם מזיקין לפרי כלל ובודאי מותר לאכלו אחר הבדיקה וגם מיא בדקו להו שהתולעים עולים וצפים למעלה ומהני ואפי' המתולעים בודאי וכ"ש בספק ובפרט לאחר יב"ח כחסם כל הארוז הבא ממדינותיהם (ועתה בומה"ז שבא הכל דרך אגיות הקיטור ונתיבות הברזל אשר ירדו עד מהרה אפי' ממרחק הרבה בודאי אין תולות בהן מסתמא שעכרו יב"ח).
והמין השני הוא הכנימה שקורין מילבין'ן **וזה ג"כ ישנו בבדיקה ע"י המים ועיין יפה ומבדקא בשמשא או ע"י כלי זכוכית מגדל הראות ואם נמצא בודאי נאסר כולן** אלא מהני לו' שוּם תִּיקוּן לֵאכּוֹל אַנְךָ לֹא שֶׁנִּבְדַּק כְּנָ"ל וְלֹא נִמְצָא בּוּ אִין לְחוּשׁ וְכוּ' וְלֹא נִיתַנָּה תּוֹרָה לְמַלְאכֵי הַשֶּׁרֶת עֵיי"ש וְהִבְיָאוּ בַמַּחזִיק בְּרַכָּה אוֹת מ"א":

והנה מדברי הגאון השאלית יעב"ץ הנזכר נראה שהבין דמה שבדוקין ע"י הכלי זכוכית המגדל הראות הוא בדיקה ומהני בין להקל ובין להחמיר אמנם יעוין בשו"ת טוטו"ד תנינא בקו"א סי' נ"ג שנהאל גוראפי"ם שנתחזקו בתולעים אם מהני להו בדיקה ע"י זכוכית כמ"ש בשאלית יעב"ץ והשיב דחלילה לסמוך** ע"ז בבדיקה לא שייך רק במה דאפשר הבדיקה לכל שיכוליו לראותו אפילו רק ע"י טירחא מרובה כנגד השמש**

אדם אבל במה דאי אפשר רק בדרך רחוק ע"י כלי זו לא נחשב בדיקה לסמוך ע"ז דהרי המומחין אומרים שאם נביט במים בזכוכית המגדל הראות נראה בכל מים תולעים ומדלא משגיחין ע"ז בעי"כ דהבדיקה כולו ע"פ הדין לאו ראי' היא להחמיר א"כ מכ"ש דאינו ראי' להקל על ידו כיון דלא נחשב לבדיקה כלל עיי"ש ועי' בבית אדם אות ל"ד שהשיג ג"כ ע"ד חוקר א' שרצה לאסור חומץ כיון שהמסתכל בו בזכוכית שקורין מיקרשא"פ יראה שהוא מלא תולעים והשיב שדבריו המה הכל דבעי"כ כל שלא נראו התולעים לעיני האדם נגד השמש רק ע"י המיקרשאפ לא אסרה התורה כלל עיי"ש :

ו. שו"ת שבט הלוי
| חלק ז סימן קכה

בענין בדיקת הארוז עיין בפ"ת סי' פ"ד סוס"ק ה' מש"כ מתשובת שאלית יעב"ץ ח"ב סי' קכ"ד ובד"ת ס"ק צ"ד העתיק דברי היעב"ץ דשכחיו ב' מיני תולעים, תולעים ממש דקל לבדקן והמין השני הוא הכנימה היינו מילבן וזה ישנו ג"כ בבדיקה ע"י חמין ועין יפה ומבדקא בשמש או זכוכית מגדיל ראות יע"ש עוד.

ושוב הביא דברי שו"ת טוטו"ד להגאון מהרש"ק תנינא בקו"א סי' נ"ג שהעיר על מש"כ הגריעב"ץ בענין בדיקה ע"י זכוכית מגדיל ראות, וכ' הגאון מהרש"ק דחלילה לסמוך על זה
בבדיקה לא שייך רק במה דאפשר הבדיקה בכל אדם, אבל במה דאי'א רק בדרך רחוק ע"י כלי זו או נחשב בדיקה לסמוך ע"ז דהרי המומחין אומרים שאם נביט במים בזכוכית המגדיל הראות נראה בכל מים תולעים ומדלא משגיחין ע"ז בעי"כ דהבדיקה ככלי ע"פ דין לא ראי' הוא להחמיר, א"כ מכ"ש דאינו ראי' להקל על ידו כיון דלא נחשב בדיקה כלל ע"כ.

**ולא הבינוטי זה כלל דמה דאיין חוששיו לזכוכית מגדיל ראות כ"כ או מיקרוסקופ להחמיר בכל מיני אדם משום דלאו בדיקה היא להחמיר אלא דלא חייבה תורה על תולעים וכיו"ב אלא מה שנראה לעיני האדם דאל"כ אין לו דבר שבעולם שלא נראו בו בעי"ח קטנים ע"י כלי המגדיל ראות הנ"ל, אבל לבדוק להחמיר ע"י זכוכית כזה בארוז וכיו"ב כדי להרגיש במה שצריך להרגיש אלא לפעמים העיין קצר הראות ועיין חדה יכולה לראות כזה ועיין בינוני לא מרגיש רק ע"י זכוכית כזה אין זה בדיקה להקל אלא להחמיר במה שצריך להחמיר דהיינו מילבן של אוזן וכיו"ב.
ובודאי מ"ש שאין עין אדם אפילו הכי חדה וחרפה יכולה לראות כזה בלא בודאי א"צ לבדוק כלל וכבר כתבתי בעניי בזה כמה מקומות.**

ז. שו"ת חיי הלוי
| יו"ד סימן נ"ו

ה) אמנם צריך לידע דכמה פעמים מה שאינו נראה הוא משום התולע הוא באותו הצבע של הדיק וכדו' וכזה וודאי יש חיוב בדיקה, ובאופן שנראה בעינים נקודה שחורה הגם שהתולע לא נראה רק ע"י הזכוכית שמעתי בשם גדולי הוראה סברא לומר דכיון שסכ"ם גם בהעין רואין שיש שם איזה דבר ה"ז נקרא נראה לעינים, וריאיהי בספר כשרות המזון (על תולעים) בשם הגרש"ז אייערבאך שליט"א, שרצה לומר שכל שאין מבחינים בחיותם וכרחשתן אין בהם איסור, ולבסוף חזר בו מפני שנודע לו שהחזו"א אסר בזה וצ"ע, ועכ"פ אותו התולעים שיכוליו לראותו אפילו רק ע"י טירחא מרובה כנגד השמש

וכדומה ודאי יש עליו חיוב לבדוק, עוד שמעתי מחלוקת בין גדולי ההוראה בדבר של ניכר רק לאחר שרוחצין אותו כמים אי נקרא נראה לעינים או לו צע"ן, ובדרכ"ת (ס"ק צ"ד) הביא דבר פלא בשם שו"ת טוטו"ד (מהדור"ת קו"א סי' נ"ג) דאין לסמוך על בדיקה בזכוכית הנ"ל עיי"ש, ולכאורה רצה לומר דצריך דוקא בדיקה בעינים וצ"ע דמה יגרע בזה שמביט כזכוכית המגדלת, ולא מסתבר לומר דאה"ו לדבדב שמצוי הכנימה לא מהני בדיקה כלל, ואולי י"ל חדשוש לומר דאי'א לראות היטב ע"י זכוכית, וכמו שמובאר בשו"ע או"ח (סי' תל"ג במג"א ס"ק ד') ולפ"ז י"ל דבזה"ז נשתנה הענין וכמו שכתב בדעת תורה (שם ס"א) בשם הדע"ק דבזמננו שהזכוכית הוא זך ודק יש להקל לענין בדיקת חמץ, [ועי"ע מה שכתבנו בזה לעיל סי' ל"ח אות ג] ואולי יש עוד סברא לומר דזכוכית המגדלת כיון שהוא עב יש לחוש שאינו נראה כ"כ, וכפ"כ להלכה יש להקל בה עיי"ש בדרכ"ת.

ח. חזו"א
| יו"ד סימן יד, אות ו

ושיעור נימוח היינו שאין העין מכירתו כלל והלכך מתבטל כדין יבש ביבש, אבל אם העין מכירתו כשישמשנו אע"ג שאין כח באדם לחפש אחריו חשיב כאיסור ניכר ואינו בטל, ואם אין העיין מכירתו מחמת קטנותו ועדיין הוא שלם אינו בטל מדבדבן מדין בר'י, והלכך בהני כיני דגים יש לצרף ספק נמוח דמסתבר דמתבטלת הכרתן ע"י ביטול והוי כמו רוב הליתר, ואף אם יש ספק שהן שלימים אין כאן רק ספק דרבנן של בר'י, אבל מסתבר כיון שבטלה הכרתה, חשיב לבלול צורה ובטל דין בר'י וכמ"ש הרשב"א בתשובה שהובא ב"ו ס"ס ק"ד, ונמוח שמתבטל אין חילוק בין מתמעך בקדירה מחמת חום הבישול, ובין מתמעך בפיו ע"י לעיטה, וכל שנתבטלה ממנו הכרת העיין קדם הבליעה יש כאן דין ביטול יבש ביבש, וכל שנתבטלה צורתו קדם בליעה בטל מני' דין בר'י, והלכך בנידון כיני דגים היחיתר של נמוח מרווח שקשה הדבר שינצל משתי הסיבות הממחות הביטול והלעיסה וישרא שלם, ואף שהלעית אסורה מדין מבטל איסור כתלתלה, הוי ספיקא דרבנן [וכל זה אם יתברר דמתהוין על העור אבל כל שיש ספק שבאין מעלמא אין כאן היתר דלא פירשו, ועדיין לא נתברר לן בירור מספיק].

ובמעשה דהט"ז יש מקום להקל דהמילבן להפגת קטנותם ודאי אבדו הכרת העיין וש כאו ביטול יבש ביבש ואף אם יש כאן ספק בר'י הוי ספיקא דרבנן וגם על הרוב מתבלבל צורתה בבישול, ואפשר דכל שאין העיין שולט בו לאו בר'י היא, ולא דנו בסו' ק"ד אלא בשרץ כעדשה לדעת רש"י דחשיב בר'י ובהו אין שנתערב יבש ביבש ואינו ניכר מ"מ לא אבד חשיבות בר'י דגופו קיים וניכר אלא מפני שנתערב בגופים אחרים כתוארו אין העיין מבחנת בינו לבין אחרים, ועי" מש"כ לק' סי' ל' סק"ג.

ט. שו"ת אגרות משה
| יו חלק ב סימן קמו

ומה שכתר"ה דן להקל באם הרופאים רואים תגובות בעלעקטריק ראדיארגם לומר שאינו כלום ונחשב מת אם אך הפסיק לגשוּם, ודימה זה למה שמוותרין לאכול כל דברים שנתמצא אף שידעו שמתחמצים ע"י תולעים שרואים אותם במיקראסקאפ, מפני שהתורה לא אסרה אלא תולעים ושקצים

ורמשים שנראו לעינים
כדשמע מפי זקנו הגאון ר' שמחה זעליג זצ"ל אשר כן אמר הגאון ר' חיים הלוי מבריסק זצ"ל, ובעצם לא היה צריך להביא מדברים שנתחמצזו ונתא כל האוויר מלא משקצים ורמשים כאלו, ובכל נשימה ואנשימה בולע האדם כמה אלפים ואולי מיליונים מהם ובהכרח שאינם כבלל השקצים ורמשים שנאסרו בתורה, וכן דימה למה שזקנו הגרש"ז ז"ל אמר שאין להתחשב במראות דמים עם מיקראסקאפ, וכן לא ברבוע של תפילין ופגמית סכין לשחיטה וכדומה, שג"כ אין דין ברור ופשוט שלא שייך להסתפק כלל, ואף אנחנו קטני קטנים ידענו זה לדבר פשוט שצ"ע לפנים, כי לא הוזכר זה בגמ' וכל הדורות הכשרים הגאונים והצדיקים והחסידים לא השתמשו במיקראסקאפ, וברור שהם קיימו כל דיני התורה ולא נכשלו בשום דבר אף באונס, אבל לדמות לזה חשיבות מיתה דהאדם לומר שאף שרואים הרופאים ע"י עלעקטריק ראדיארגאם שאיכא תגובות לב נחשב מת, נראה לעי"ד שאינו כן.

י. שו"ת שבט הלוי
| חלק ז סימן קכב

נקודה קטנה עד מאד כמראה שחור גרוי על הפרי או פרי האדמה, שהוא בגדר משהו ממש, אלא שאם רואים בזכוכית מגדלת גדולה יתכן שנראה תולעת קטן - אבל דבר זה שכיח ממש בכל פרי ובכל ירק ואולי גם בכל אוכל מהו שיאסר משום שרץ השרוצ' על הארץ.

בענייניו דמעיקר הדיו אין לחשוש בזה
דכבר כתבו האחרונים דכל שאין רואים בעין רק ע"י כלי זכוכית מגדלת אין מתחשבין בו בין להקל בין להחמיר, וכמ"ש בשו"ת טוטו"ד בקו"א סי' נ"ג והובא ג"כ בד"ת סי' פ"ד ס"ק צ"ד בבדיקה לא שייך אלא במה שנראה לרוב בני"א אבל לא ע"י זכוכית מגדלת, - וְאָעַפ"י שאינו דומה לגמרי להחם דכאן נראה ע"כס כמיון נקודת משהו, בענייניו אין זה גורם להחמיר דנקודות כאלה נראים לאלפים על פרי וירק במים ובמיים ואין בינם לנקודות בעלמא שאין בהם חשש שרצים ולא כלום, ואי"כ מראית העיין אל גורם חומרא כלל רק הזכוכית וזה אינו בכלל האיסור של שרצים דאל"כ הרי בכל טפת מים נראים תולעים ושרצים ע"י המיקרוסקופ לרוב כידוע.

יא. שמירת שבת כהלכתה
| פרק ג הערה קיז

ולענין איסור תולעים, לכאורה י"ל שאם א"א שיגיעו למצב שיהא אפשר להבחין בחיותן וברחישן, לא שייך כלל לננות בשם שרץ השוירץ, שמעתי מהגרש"ז אייערבוך זצ"ל, ועיין חכ"א כלל לח בבני"א ס"ק לו דערוה"ש יו"ד סי' פד סע' לו, אבל לאחר זמן חזר בו ונאמ הגרש"ז זצ"ל, שנודע לו במאי ביתו של החזו"א זצ"ל, שתשש בה לאיסור תולעים, וגם נודע לו, כי לפני שהכנימות מתכסות בקליפת המגן, יכולים להרגיש קצת ברחישתן גם בעין רגילה.

ישיבת כרם ביבנה